

Vrt Pepina zgodba predstavlja kraško gmajno s tipičnimi rastlinami in pastirsko hiško. Foto: Barbara Gavez Volčjak

Pepa v svojem kraškem vrtu Foto: Barbara Gavez Volčjak

Pepin kraški vrt pripoveduje številne zgodbe

Turisti lahko na Krasu spoznavajo nekdanji način življenja, značilnosti pokrajine in njenih prebivalcev, a se obenem naučijo tudi marsikaj koristnega, kar pride prav še danes

Barbara Gavez Volčjak

No, kar stopite v moj borjač, vam bom kaj povedala o kraških ženskah," je skupino turističnih novinarjev povabila Kraševka Pepa iz vasi Dutovlje, kileži sredi najrodovitnejšega dela planote na jugozahodnem robu Slovenije. "Pred stotimi leti so kraške ženske podpirale vse štiri vogale pri hiši, skrbele so za otroke, hišo, živino in njivo, saj so moški delali v kamnolomu ali v tujini. Znale so porabiti vse, kar je zrastle na skromni zemlji, svoje pridelke pa so nosile prodajat v Gorico in Trst." Tako pripoveduje Tanja Godnič, oblečena v gospodinjo Pepo, z značilnim predpasnikom in ruto na glavi. Pepina zgodba in Pepin kraški vrt, urejena na Bunčetovi domačiji v Dutovljah, sta danes del turistične

ponudbe Krasa, namenjene vsem, ki jih zanima življenje v preteklosti. Toda skozi spoznavanje preteklosti se lahko obiskovalci naučijo tudi marsičesa uporabnega za sedanost. Kot pravi Godničeva, pa so želeli ustvarjalci zgodbe tudi domačinom pokazati, da so domače rastline prav tako lepe kot tuje in da je življenje in znanje njihovih prednikov vredno ohranjati in obujati, pa čeprav zgolj za turiste.

Tipična arhitektura kraške hiše

Pepin kraški vrt je oblikovalec vrtov Borut Benedejčič sicer zasnoval za Hampton Court Palace Flower Show in zanj leta 2009 dobil zlato medaljo v kategoriji malih vrtov. Na nekaj kvadratnih metrih so razporejeni značilni elementi kraškega borjača, dvorišča pred kraško hišo. Borjač je bil ograjen z dva metra visokim zidom, ki je hišo

varoval pred mrzlo burjo. "Naš zid je nižji, da lahko obiskovalci vidijo v notranjost, sicer pa ima štirno, kamnito mizo, tlakovano pot in vse značilne rastline, ki so jih Kraševke porabile za kuhanje in zdravljenje," našteva Pepa in opiše, kako se uporabljajo roženkrat, citronka, kraški šetraj, koromač in druge rastline, ki niso manjkale v kraškem vrtu. "Zidove in strehe so zasajali z netreskom, da je odvrčal strele, veje špargljev, ki postanejo trnove, ko dovolj zrastejo, so polagali na okenske police, da miši niso zlezle v hišo, zato špargljem pri nas pravimo mišje trnje," razlaga, kako so nekoč ljudje živeli v sozvočju z naravo.

Le nekaj metrov od Pepinega kraškega vrta je urejen še en vrtiček, imenovan Pepina zgodba. Benedejčič ga je po uspehu v Hampton Courtu zasnoval za še bolj prestižno razstavo, Chelsea Flower Show leta 2012, in zanj prejel pozlačeno medaljo v kategoriji rokodelskih vrtov. Osrednji element je pastirska hiška, kakršne so nekoč po Krasu postavljali otroci med pašo. Tako so se učili večšine suhozidarstva, preganjali dolgčas, v hiško pa so lahko shranili orodje ali se vanjo zatekli pred nevihto. Danes je suhozidna gradnja vpisana na Unescov seznam svetovne

nesnovne kulturne dediščine, in čeprav jo poznajo v več državah, je pobudo za to dala prav Slovenija.

Veje špargljev so polagali na okenske police, da miši niso zlezle v hišo, zato špargljem pravijo mišje trnje

Teranova pot med vinogradi

Pepa nas nato popelje še na Teranovo krožno pot, ki od Bunčetove domačije vodi skozi vinograde in mimo številnih kulturnih in naravnih znamenitosti v okolici. S seboj vzamemo plenir, pleteno košaro, v kakršni so nekoč Kra-

ševke nosile pridelke v prodajo. V našem plenirju je marendica, kot Pepa reče malici: hlebec kruha, domača salama, sir, v opletenih steklenicah pa vino in voda. Med potjo Pepa razlaga o kraški zemlji, o vodi, ki je zmeraj primanjkovalo in so vsako kapljico porabili dvakrat, po umivanju na primer še za zalivanje vrta. Pa o kamenju, ki so ga odnašali z zemlje, da so ustvarili pašnike, in o trti, ki je nekoč rasla le ob zidovih, da je ostala rodovitna zemlja na voljo za druge kulture, danes pa prekriva večino Krasa, ker se edina izplača. V senci pod češnje posedemo po tleh in si po vsej tej duhovni hrani privoščimo še malo posvetne, kruh trgamo z roko in nazdravljamo z bevando, ki je lahko tudi iz belega vina.

Tanja Godnič, Kraševka po poreklu in duši, bi nam lahko v vlogi Pepe še ure in ure odstirala skrivnosti te trdožive zemlje, pripovedovala o štimah, oknih z železnimi križi in na stečaj odprtih vratih borjačev. Vse nam pove, ko nas v stari ulici v Dutovljah, imenovani Duljni konec, pozove, naj zapremo oči in povemo, kaj slišimo. Mir, tišino, petje ptic, oglašanje čričkov, tu in tam kak avto ... "Res je, vse to lahko slišite. Mi pa bi radi, da slišite življenje: ženski klepet, vrišč otrok, delavce v vinogradih

ZA LAČNE TREBUHE

Med 20. junijem in 18. septembrom je mogoče na Krasu in v Brkinih spoznati kulinarčno ponudbo v projektu KrasPass Gourmet. Vsak dan ob 11., 15. ali 18. uri se je mogoče udeležiti krajše degustacije ali enournega gurmanskega doživetja, ob 19. uri pa ponujajo večerje s petimi hodi s podpisom vrhunskega kuharskega mojstra. Za vsa doživetja je obvezna najava pri ponudnikih vsaj 24 ur vnaprej.

Trta danes prekriva večino obdelanih površin Krasa. Foto: Barbara Gavez Volčjak

in na njivah. Radi bi ohranili prebivalce tukaj na Krasu in pritegnili še druge, da nas obišejo."

Muzej, v celoti posvečen Krasu

Nas pa program vleče dalje, videti, kaj še ponuja valovita pokrajina, kjer se prebivalci že od pradavnine kosajo s kamenjem in burjo, a so se ju naučili tudi s pridom izkoristiti. Na burji se meso posuši v najmehkejši pršut in druge mesnine, s katerimi postrežejo obiskovalcem. In če prave kraške burje še niste doživeli na lastni koži, se lahko za pol minute postavite v vetrovnik v Muzeju Gradu Štanjel, kjer piha iz dveh lukenj: pri eni s 60, pri drugi s 120 kilometri na uro. Potežkate lahko kraški kamen in si predstavljate, kako naporno je bilo zgraditi suhi zid, pokukate v maketo kraškega podzemlja in si preberete vse o kraškem ovčarju. "V muzeju v sedmih sklopih predstavljamo nastanek Krasa, ki je dal ime temu pojavu tudi v drugih jezikih,

ter človekovo življenje na njem," na kratko povzame Uroš Simčič, vodja TIC Štanjel.

Radi bi, da slišite življenje: ženski klepet, vrišč otrok, delavce v vinogradih in na njivah

"Muzej smo odprli letos spomladi in je zasnovan zelo interaktivno, saj je namenjen šolskim skupinam in družinam z otroki, da lahko tudi kaj preizkusijo," še pove Simčič. Pa tudi starejši

obiskovalci na pregleden in poljuden način dobijo precej novega znanja o Krasu, kjer je bilo nekoč morje, ter o Štanjelu, ki je neprekinjeno poseljen že kakih 3500 let.

Za znameniti Ferrarjev vrt, zaščitni znak Štanjela, tokrat zmanjka časa. Bo treba priti znova in si ogledati še Vrtove Krasa, ki poleg Ferrarjevga in Pepinega vključujejo še Botanični vrt v Sežani, Vrt Ville Fabiani v Kobdilju in Zeliščni vrt Domačije Beljavi v Kačičah. Morda že avgusta, na 50. praznik terana in pršuta, na katerega so Kraševci zaradi tako dolge tradicije upravičeno ponosni. Ustavimo se le še v Bistroju Grad Štanjel, kjer nam gostinca Farzila in Simo Komel z izbranimi jedmi pokažeta, kaj je potrebno za pridobitev Michelinove zvezdice. Te sicer še nimata, Simo meni, da njuna ponudba še ni na zadostnem nivoju, a mešanica sirov, grahova juha s kravjo skuto, njoki s kopunovim golažem in nektarinina pita z rožmarinom in kpicco vaniljevega sladoleda so vsekakor vredni omembe. Tudi v Michelinovem vodiču, a o tem naj presojajo drugi.

"Muzej je zasnovan zelo interaktivno," pravi Uroš Simčič, vodja TIC Štanjel. Foto: Cveta Potočnik

Eden od interaktivnih elementov v Muzeju Grad Štanjel je kraški kamen. Foto: Cveta Potočnik

V vetrovniku Muzeja Grad Štanjel lahko doživite kraško burjo. Foto: Cveta Potočnik

SPOMINSKA SOBA BORISA PAHORJA

Na Bunčetovi domačiji v Dutovljah, kjer so sicer tudi sedež KS Dutovlje, TIC Dutovlje in manjši prireditveni prostor, so pred leti uredili spominsko sobo Borisa Pahorja, v kateri je zbranih nekaj njegovih osebnih predmetov in knjižnih izdaj. Pahor je Dutovlje redno obiskoval med letoma 1947 in 1974, imel je najeto sobico v gostilni pri Marički v Dutovljah, tam je ob koncih tedna tudi pisal nekatera svoja najpomembnejša dela. Ker stavbe, v kateri je bila gostilna, ni več, so Pahorjevo sobo v avtentični obliki preselili na Bunčetovo domačijo in jo odprli za javnost.